

Ebben kevés változás figyelhető meg. A Dialog, a SilverPlatter és a Wilson cég lemezei tekintélyes online adatbázisok változatai, amelyek valamikor csak nyomtatásban jelentek meg: esetleg referátummal vagy teljes szöveggel egészülnek ki, vagy más adatbázis is kerül ugyanarra a lemezre. A legtöbb multimédia lemez is túlságosan hasonlít a nyomtatottakra; bár több információt tartalmaznak, s jobban vannak indexelve, mégis igazán lényeges különbség a *Desert Storm* (Sivatagi Vihar) vagy a *Multimedia Birds of America* és a nyomtatott kiadványok között. Még a leginnovatívabb termék, a *Discis Books* is a nyomtatott változat feljavításának tartható. A CD-ROM kiadási közegeként még távolról sem jutott el lehetőségei határáig. Ha azonban terjesztési eszköznek tekintjük, más a helyzet. Számítógépes szoftvereket, betűkészleteket, numerikus adatokat és hasonló anyagokat már rutinszerűen terjesztenek (és használnak), nagyon kényelmesen és hatékonyan.

Bár még nem minden benne rejlő lehetőséget használtak ki, a CD-ROM-termékek száma folyamatosan növekszik, az átlagárak csökkennek. Bár az IBM

gépekre készültek dominálnak, gyarapodnak a Macintoshra készültek is, s egyre jellemzőbbek lesznek azok, amelyeknek mindkét géptípusra készül változatuk. A jövő évben is a multimédia és a Macintoshra készült lemezek számának jelentős növekedését, s az átlagárak csökkenését várhatjuk.

Irodalom

- [1] CD-ROMs in Print 1991: An International Guide. Ed.: Desmarais, N. Westport, CT: Meckler, 1991.
- [2] The CD-ROM Directory 1991. Ed.: Mitchell, J. 5. kiad. London, UK: TFPL Publishing, 1990.
- [3] Optical Publishing Directory: 1991–1992 Edition. Ed.: Shelton, J. H.–Webb, J. A. Medford, NJ (USA): Learned Information, 1991.

/NICHOLLS, P.: CD-ROM databases: a survey of commercial publishing activity. = Database, 15. köt. 1. sz. 1992. p. 36–41./

(Murányi Péter)

CD-ROM és azon túl: adatbázis-beszerzés okosan?

Vajon miért terjedt el a CD-ROM technika olyan széles körben a tudományos, műszaki és orvosi könyvtárakban? Most és a jövőben van-e értelmes alternatívája?

A CD-ROM technikának kétségtelenül jelentősek a rövid távú előnyei. Túlzott viszont a körülötte kialakult lelkesedés és igehirdetés. Kétségeket támaszt a könyveket helyettesítő sok CD-ROM-termék. Ha ezek egyikének-másikának a nyomtatott formával szembeni előnyeiről kérdezzük a kereskedőket, gyakran csak azt a választ kapjuk, hogy könnyebb benne megtalálni, mely témákkal *nem* foglalkozik.

Vegyük sorra a CD-ROM technika korlátait. Ezek a következők:

- ▶ tárolókapacitása túl kicsi a legtöbb nagy adatbázishoz;
- ▶ a lemezek visszakeresési és adatátviteli sebessége túl kicsi a megfelelő hálózatosításhoz;
- ▶ a DOS-környezet korlátai fékezik a funkcionalitást, és a telepítést még a tapasztalt PC-felhasználók számára is lázálommá teszik.

A CD-ROM rendszerek beszerzése nem feltétlenül gazdaságos akkor, ha a hardver és a szoftver teljes költségét figyelembe vesszük.

Minden hátulütője ellenére a CD-ROM sikeres volt a könyvtárakban a 80-as években, mivel:

- ▶ A szállítók úgy találták, hogy ez remek, eladható termék, a piac ereje pedig meghatározó. Sok szerencsét kívánhatunk nekik a jelenben, de itt az idő, hogy a vásárlók más irányba fordítsák a piac erőit.
- ▶ A CD-ROM-olvasók ma háromszor olyan gyorsak, mint a hős idők gépei, és különféle trükkökkel

gyorsíthatók a lánc további részei is. Ezek a trükkök azonban a CD-ROM technika szerepét csökkentik. A CD-ROM sohasem lesz képes az igazi hálózatosítással megbirkózni.

- ▶ A CD-ROM a könyvtárak szolgáltatásainak bővüléséhez vezetett, jó propaganda volt számukra, és pénzt hozott a beszerzési keretek bővítésére.

Ezek azonban rövid távú előnyök, amelyeket egy-két év alatt elfeledtetnek a fejlődés új eredményei.

A könyvtáros szakma hajlamos az igehirdetésre, és a megvásárolt rendszerek iránti mély elkötelezettségre. Nehezen tart azonban lépést a technika változásának sebességével. Az igehirdetési hajlam a könyvtárosok nevelési, kommunikációs késztetésének, együttműködési szenvedélyének káros mellékhatása. Az, hogy a könyvtárosok nem tudtak együtt haladni a technika változásával, a következetességre és folytonosságra való törekvés következménye. Ez azonban nem felel meg a mikroszámítógépek világában, ahol a költség/eredmény mutató 30%-os éves változásai általánosak, és ahol egy új számítógép néhány hónapig marad meg az élmézőnyben.

Mi válthatja fel a CD-ROM-ot?

Várható a már említett trend folytatódása, azaz a látszólag CD-ROM alapú rendszerek kevesebbet használnak a CD-ROM elemekből. Egyre kifizetődőbb lesz a fejlődés fő vonalába tartozó technikákra épülő adatbázisokat építeni. Kulcsfontosságú változás az adatbázisok forgalmazói számára, hogy erre építve

jövedelmezhetően "csomagolhatnak" és adhatnak el termékeket közvetlenül az egyes könyvtáraknak és könyvtár-csoportoknak.

Ez persze igazából piaci fogás, nem pedig technikai fejlődés, ennél fogva még hamarabb is beléphet. A könyvtárak szemszögéből nézve ez a beszerzési döntéseinkben való nagyobb távolságtartást és az okosabb vásárlást jelenti. A könyvtárosoknak ki kell fejleszteniük magukban a változások iránti fogékonyságot, a szállítók, a technika és a szolgáltatási célok változtatásának képességét. Meg kell tanulni, hol kell a trükköket leállítanunk, és hol kell a gyökeres változásnak elkezdődnie. A könyvtárosoknak vezető szerepet kell vállalniuk egy olyan technikai elegy kialakításában, amely megfelel a szakmában a felhasználók igényeiről kialakult elképzeléseknek, majd "el kell adniuk" ezt az elképzelést a felhasználóknak.

A CD-ROM a fejlődő országokban

Mindaz, amiről eddig szó volt, viszonylag jómódú országok jól megalapozott egzisztenciájú könyvtárainak szemszögéből igaz. Ha a fejlett világot elhagyjuk, a kép gyökeresen megváltozik, és a CD-ROM-nak olyan előnyöket tulajdoníthatunk, amelyek folyamatos hasznosságát biztosítják. Jól áthidalhatók vele a rossz távközlés, és a megfizethetetlenül drága nemzetközi telefonvonalak állította akadályok. Elháríthatók segítségével az értelmetlen importkorlátozások és a cenzúra, egyszerűen azért, mert a lemezek nem hasonlítanak semmilyen számítógépes termékre, részegységre.

A fejlődő világ kutatói a jól referált adatbázisokat az elsődleges nyomtatott dokumentumok helyettesítésére fogják felhasználni, mivel azok megfizethetetlenek számukra, és még ha meg is tudnák azokat venni, nem használják ki őket megfelelően. Ebben a környezetben talán kevésbé lényeges, hogy a CD-ROM fejletlen, kis teljesítőképességű technika, és valószínűleg a munkaerő kihasználásának rossz hatékonysága sem számít annyira.

Végezetül a CD-ROM viszonylag tisztességes ajándék, amelyet Észak könnyen adhat Délnek. Talán csak egy szebb formája annak, amikor a gazdag a lejárt technika maradványait a szegényebbeknek adja, de legalább ez a maradék teljesnek, kezelhetőnek látszik, és aláhúzza az információs szakember fontosságát.

A CD-ROM másodosztályú technika. Akárcsak a hangfelvételek világában, ez itt is a gyártónak kedvező technika, hiszen olcsón gyártható nagy mennyiségben, nehezen hamisítható. A CD-ROM bepillantást engedett nekünk azoknak az előnyöknek a világába, amelyeket nagy adatbázisok terjesztésével és hálózatosításával nyerhetünk, és csendben félre fog vonulni, hogy utat engedjen ezen előnyök igazi megvalósításának.

/McSEÁN, T.: CD-ROMs and beyond: buying databases sensibly? = *Aslib Proceedings*, 44. köt. 6. sz. 1992. p. 243–244./

(Koltay Tibor)

Online és CD-ROM információ egy kis országban: Izlandon

Izland lakossága alig több negyedmilliónál. Az ország nyelve az országot megalapító viking telepek nyelvéből származik. Ábécéjüknek két betűje más nyelvekben ismeretlen. A viszonylagos szegénység ellenére az ország jelentős hagyományokkal dicsekedhet. Demokratikusan választott országgyűlése, az Althing a legrégebb folyamatosan működő parlament a világon. Figyelemre méltóak az írásbeliség tradíciói abból a korból, amikor Európa többi országában még a szűk iskolázott réteg és az egyház privilégiuma volt az írásbeliség. Irodalmából közismertek a sagák és az addák. Már a középkorban általános volt Izlandon az írni-olvasni tudás. Az irodalom és az olvasás ma is nagy tekintélynek örvendnek, és a műszaki fejlődés iránti érdeklődéssel párosulnak.

A naprakész információ iránti igényt jelzi, hogy a helyi lapok mellett öt országos napilap jelenik meg. Egy főre számítva több könyvet adnak ki, mint bárhol máshol a világon. Még a legkisebb városok könyvesboltjaiban is kaphatók az izlandi nyelvű könyvek mellett az idegen nyelvűek is. Minden gyerek tanul az

elemi iskolában dánul és angolul, de más nyelvek is elterjedtek. Az értelmiségiek többsége rendszeresen olvas idegen nyelveken, és sokan szereztek közülük külföldön posztgraduális képzettséget.

Számos könyvtárban és kutatóhelyen veszik igénybe az angolul és a skandináv nyelveken készült online és CD-ROM adatbázisokat, ezek azonban vajmi kevés izlandi vonatkozású információt tartalmaznak, és szemléletmódjuk sem mindig felel meg az izlandiak várakozásainak.

Az ország kicsinyiségéből, viszonylagos elszigeteltségéből és a települések nagy számából következik, hogy a viszonylag nagy igény ellenére az ország nem képes eltartani üzleti alapon működő adatbázis-előállítókat, az izlandi információ iránt mutatkozó külföldi igény viszont csekély. Állami támogatással azonban működnek izlandi adatbázisok. Ezek az Állami és Helyhatósági Adatfeldolgozó Központ (SKYRR) által működtetett nemzeti hálózaton érhetőek el. Teljes szövegű adatbázist működtet a legjelentősebb napilap, ezenkívül különböző könyvtárak, archívumok, kutatóközpontok, információs cégek is működtetnek adatbázisokat.